

Početna > Temati > Potencijali s margine

Potencijali s margine

Piše: **Iva Rosandić** 29.11.2024.

Foto: Pixabay

Polazište temata posvećenog arhivima općenito, a varijacijama onih filmskih posebno, strogi je hijerarhijski princip sveprisutan u institucionalnoj organizaciji. Klasični arhivi funkcioniraju kao stabilna mreža koja počiva na dugoj tradiciji i strogo definiranim metodama prikupljanja, obrade i čuvanja gradiva. Filmski proizlaze iz iste jezgre, dok je **Hrvatski filmski arhiv** kao krovna ustanova nadležna za provođenje pravila struke, odnosno prikupljanje građe i pomoć u zaštiti, s krajnjim ciljem očuvanja cjelokupne nacionalne filmske produkcije.

Međutim, kao što su [istraživači utvrdili još prije dvadesetak godina](#), kad je u pitanju civilno društvo, odnosno neprofitni sektor – niz organizacija i udruga koje živo doprinosi kulturnom i društvenom razvoju, trajna vrijednost njihovim djelovanjem nastalog materijala ostaje neprepoznata od strane tradicionalne arhivistike. Zabuna nastaje već kod pojmovlja jer zakon prepoznaje distinkciju javnih i privatnih arhiva, pod koje se potonji i podvode, ali bez razgraničenja društvene funkcije aktera koji kreiraju i posjeduju gradivo nesvodive namjene ili vrste. Prikupljeni se materijal

najčešće ni ne vrednuje ekvivalentno, a institucije su, uslijed neosuvremenjene legislative, sklone zanemariti bogato naslijeđe proizašlo iz svjetonazorskog okvira organizacija koje apriorno egzistiraju na drugim temeljima, u skladu s kojima iznalaze primjerene metode mapiranja, arhiviranja i osiguranja uvida zainteresiranima.

Riječ je o heterogenoj kategoriji unutar koje profiliraju udruge različita karaktera, djelatnosti i komunikacijskih spona prema javnosti, a svoj rad prezentiraju i posljedično arhiviraju (najčešće u digitalnoj sferi) u skladu s pretpostavkama djelovanja unutar konkretne sredine. To znači da je svaka aktivnost očuvanja dokumentacije i nastalih produkata rada isprepletena sa samopoimanjem u širem društvenom spektru. I u našoj kulturno-društvenoj sferi pronalazimo poticajne primjere, pritom probirući kroz interaktivne *web* stranice, videozapise i popratnu dokumentaciju, najčešće ne percipiramo činjenicu ciljanog arhiviranja koje se zbiva u pozadini. Ipak, zahvaljujući inicijativama uključenih, tema neovisnih arhiva, metodologijom i ideologijom oprečnih onim institucionalnima, sve se češće prezentira široj javnosti. Jedan od važnijih projekata posljednjih godina koji je približio terminologiju i osvijestio paralelne napore aktera civilnog društva bila je inicijativa [“Arhivi odozdo – organizacijsko pamćenje kao element održivosti civilnog društva”](#), otkrivajući niz dobrih praksi, koje ipak češće ostaju neprepoznate izvan uske i direktno zainteresirane zajednice.

Proces koji funkcionira obratno od tradicionalnog bilježenja minula angažmana, poduzet od strane grupacije na koju se odnosi, moguće je transponirati na nova polja. Nerijetko je riječ o materijalu koji dokumentira i opisuje formiranje i ustabiljenje marginaliziranih zajednica, čitave paralelne narative supostojeće onim službenim, stoga im je funkcija osnažujuća, a samo arhiviranje postaje aktivistički alat. Termini koji bogatstvo značenja, tendencija i uključenih metoda ilustriraju, razvijani u skladu sa zastupanim vrijednostima uključenih, a ujedno impliciraju samoorganizaciju kolektivnog pamćenja, jesu arhivi zajednice i nezavisni arhivi, dok je djelatnost arhivski aktivizam ili [participativno arhiviranje](#). Kao što već pojmovi sugeriraju, svima im je zajedničko preobrtanje tradicionalnih hijerarhijskih (uvriježeno institucionalnih) pristupa i inzistiranje na uključivanju, dok je arhiviranje shvaćeno kao, ne samo način očuvanja produkata vlastita rada, metoda i postupaka, već i integralna komponenta aktivnosti koje neučinkovitu specijalizaciju zamjenjuju povezivanjem razjedinjenih sastavnica znanja i inzistiraju na njihovu povratku u zajednice iz kojih su potekle. U već spominjanim neadekvatnim institucionalnim odgovorima na potrebe svih dionika u kulturi, razvijanje je alternativnih procedura nužno, ne bi li iznađena rješenja mogla biti iskoristiva u širem smislu. Najvažnija je karakteristika suštinska demokratičnost u oblikovanju povijesnog pamćenja, podudarna sa stremljenjima onih na koje se direktno referira.

Sve ako se teze i čine apstraktnima, a praksa nedohvatljivom, pozornost treba usmjeriti na činjenicu da su flekisibilno shvaćeni arhivi zbog tehnološke premreženosti odavno prisutni. Svaki je pokušaj grupe ljudi povezane sličnim interesima da vlastite doprinose komunicira i bilježi, na naprimjer internetskim stranicama, zametak budućeg obuhvatnijeg *online* arhiva, čiji će se značaj jednako doticati direktno involviranih, kao što će svjedočiti o mogućnostima samodefiniranja. Problem nesustavnosti, raznorodnosti materijala i uopće izostanaka standardizirane obrade otežava ujednačavanje, a u konačnici će i potencijalni istraživači i javnost ovisiti o kapacitetima, znanju i elanu pojedinačnih organizacija. Najkonkretniji i najprepoznatljiviji arhiv zajednice u našem kontekstu je **Centar za dokumentiranje nezavisne kulture** otvoren 2011. u prostoru Bookse, koji vode udruge Kulturtreger i Kurziv i bavi se prikupljanjem sadržaja nastalog unutar nezavisne kulture od devedesetih do danas, uključujući jednako fizičko gradivo, kao i audio i videomaterijale. *Online* arhiv ih objedinjava i olakšava pristup, pretraživanje i daljnje korištenje.

Postavlja se pitanje u kojim sve aspektima filmske zajednice, osim one alternativnog i aktivističkog filma, postoji potencijal inkorporiranja srodnih pristupa, a koji u obzir uzimaju sve društvene sastavnice u kojima se filmska aktivnost odvija. Nezavisni filmski arhivi naravno nisu novost, funkcioniraju na razmeđu tendencija, baš kao što karakteristična otvorenost pristupa pojedinih služi kao poticaj stvaralaštvu utemeljenom na reuporabi pronađenog materijala, u skladu s promijenjenim okolnostima i metafilmskim eksperimentima. Naš kontekst kompliciraju financijski razlozi, kao i izostanak osmišljene podrške neortodoksnim idejama.

Kao što smo u [prethodnim tekstovima](#) nastojali opisati, osim nadležne Hrvatske kinoteke, najobimniji su arhivi pod okriljem **Hrvatske radiotelevizije** ili **Zagreb filma**. Redom se radi o javnim institucijama i kao takve su prepoznate, a unatoč svim detektiranim problemima, posebno kad je u pitanju otežani pristup arhivi HRT-a, već zbog organizacijskih će razlika prije dobiti podršku sustava. Posljednjih se godina međutim, porastom broja radioničkih i edukacijskih programa brojnih interdisciplinarnih, intermedijalnih, filmskih i kinoklubaških udruga, neminovno nameće pitanje očuvanja i načina pohrane realiziranih ostvarenja, odnosno uopće garancije da će filmovi nastali unutar specifičnog obrazovnog ili amaterskog okružja zaista i ostati očuvani. Danas su uglavnom dostupni na nekoj *online* platformi, ali činjenica jest da održavanje zahtjeva izdašnija financijska sredstva, kao i razrješenje vječnog kamena spoticanja – nedovoljnih suradničkih kapaciteta.

Čvrsta baza uspješnih rješenja ipak je prisutna. Posebno su zanimljivi samoarhivirani materijali nastali pod okriljem udruga specifična društvena i kulturna značaja (npr. **Dokumentini** videozapisi koji afirmiraju metodu usmene povijesti), a koji osim

poticaja za istraživanje slijepih društvenih točaka, svojom raznolikošću i obuhvatnošću mogu biti točke daljnjeg dokumentarističkog preoblikovanja već pohranjenog i očuvanog materijala. Razvijanje kohezije na unaprijed marginaliziranom polju, unutar male kulturne sredine kakva je naša, može biti poticaj za razvoj daljnjih obostrano iskoristivih alata, odnosno uspostave smislenih suradnji. Osvješčivanje nužnosti otvorenog pristupa podacima i uopće učenja na koji ih način produktivno koristiti pritom se čini kao preduvjet.

Kao što je gore spomenuta inicijativa nastojala problematizirati, prepoznavanje kulturne i društvene važnosti samoarhiviranja, i od organizacija, kao i institucionalnih podržavatelja, prvi je korak prema usustavljanju danas razjedinjenih praksi, ovisnih o pojedinačnim mogućnostima. U konačnici nije dovoljno osiguranje usmjerenih sredstava institucionalne podrške, već i uspostavljanje čvrstih spona između specijaliziranih stručnjaka i kulturnog radništva prema obosmjernom dijeljenju spoznaja i znanja, ne bi li razmjena u konačnici rezultirala promjenom prema inkluzivnijoj i obuhvatnijoj kulturi, propusnoj za nove aktere i otvorenoj za tendenciju višestrukih premreživanja.

Svi tekstovi temata “Arhivirana zbilja i kako je zadobiti”:

1. [Preplavljujuća moć arhiva](#)
2. [Priče, povijest i arhivi – kinoteka kao spona](#)
3. [Kinoteka apstraktnog statusa](#)
4. [Zakonske kontradiktornosti i iluzorna prava](#)
5. Potencijali s margine

Ovaj tekst objavljen je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz Programa poticanja novinarske izvrsnosti. Dozvoljeno je prenošenje sadržaja uz objavu izvora i imena autora.